

**GAÑEŞA, OİDİPUS VE SİNHABAHU
HİNT, YUNAN VE SRİ LANKA MİTOLOJİLERİNDE
ÖDİPAL KOMPLEKS ÖRNEKLEMELERİ**

Gökhan AKMAZ¹

ÖZET

Freud'un iyi bilinen psikanalitik teorisine göre, çocuklar fallik dönemlerinde (3- 5 yaş arasındaki dönem) karşı cinsten olan ebeveyni kendine yakın görürken, kendi cinsinden olan ebeveyne karşı ise bir nevi kıskançlık ve nefret hisleri geliştirirler. Freud bu teoriye ödipal kompleks adını verir. Bu konu, tarih boyunca birçok toplumun mitolojisinde kendine yer bulmuştur. Mitolojide bu durum büyük oranda taht veya iktidar mücadelesi olarak algılanırken altında yatan yapı ise anaerkil ve ataerkil kültlerin çatışmasıdır. Hint mitolojisinde Gañ eşa, Yunan mitolojisinde Oidipus ve Sri Lanka mitolojisinde Sinhabahu bu çalışmanın temelini oluşturmaktadırlar. Karşılaştırmalı çalışmalar önem kazandıkça, insanlık tarihi açısından önemli birçok konunun sadece belli bir topluma mal edilemeyeceği anlaşılmaktadır. Ödipal kompleks de bu konulardan biridir. Hint, Yunan, Sri Lanka, Mısır, Çin ve daha birçok toplumun mitolojisinde ele alınıp incelenen bu konu ile ilgili sayısız mit yaratılmıştır. Krışna, Gañ eşa, Oidipus, İsis-Osiris-Seth, Nezha, Sinhabahu ödipal kompleks konulu mitlerde ve efsanelerde yer alan kahramanlardan bazılarıdır. Karşılaştırmalı mitoloji temelli olan bu çalışma, Dinler Tarihi, Filoloji, Felsefe, Psikanaliz, Edebiyat ve Cinsiyet Araştırmaları gibi birçok başka bilim dalını da ilgilendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Karşılaştırmalı Mitoloji, Edebiyat, Ödipal Kompleks, Hint- Yunan, Oidipus

**GAÑESHA, OEDIPUS and SINHABAHU OEDIPAL COMPLEX
EXEMPLIFICATIONS in INDIAN, GREEK and SRI LANKAN
MYTHOLOGIES**

ABSTRACT

According to Freud's well known psychoanalytic theory, children in their phallic periods (3-5 years period) develop jealousy and hatred against the parents of their own sex while seeing their parents with the opposite sex close to themselves. Freud called this theory "oedipal complex". This case theme is exemplified in the mythologies of many societies. and it is largely perceived as a struggle for throne or power, but the underlying structure is the conflict between matriarchal and patriarchal cults. In Indian mythology Gañ esha, in Greek mythology Oidipus and in Sri Lankan mythology Sinhabahu form the basis of this study on oedipal complex. As comparative studies gain importance it is seen that many important issues in

¹Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Doktora Öğrencisi

terms of human history can not be attributed to only a certain community. Oedipal complex is one of these issues. This issue was also dealt with in the mythologies of Indian, Greek, Sri Lankan, Egyptian, Chinese and many other communities and numerous myths were created about it. Kırışın a, Gañ esha, Oidipus, İsis-Osiris-Seth, Nezha or Sinhabahu are some of the heroes that take part in the myths on oedipal complex. This comparative mythology based study is related to many other disciplines like History of Religions, Philology, Philosophy, Psychoanalysis, Literature and Gender Studies.

Key Words: Comparative Mythology, Literature, Oedipal complex, Indo-Greek, Oedipus

GİRİŞ

Mitosun anlamı tartışmalı olmakla birlikte etkileşimde olduğu alanlar tabiri caizse sınırsızdır. Mitoslar- şiir, destan, masal, roman, resim, heykel, müzik gibi- sanatın ve edebiyatın hemen her dalı ile yakından ilgilidirler. Mitosun anlamından başlamak gerekirse ilkel toplulukların dini inançlarını yansıtan, dolayısıyla gerçeklik payı büyük olan öykülerken (Malinowski, 1996), kimine göre ise insan hayatı ile ilgisi olmayan soyut kurgulardır (Levi-Strauss, 2000). Dolayısıyla mitosun anlamının simgesel düzlemde değil altında yatan yapıda aramak gerektiği düşünülmektedir. Bunun nedeni de toplumsal, ekonomik ilişkiler ve sorunlarda yaşanan gerilimlerin bu derin yapıda yansıtılmasından kaynaklanmaktadır (Rosenberg, 2000). Mitoslar hayatın tüm alanlarını kelimenin tam anlamıyla kapsar, cinsiyet, cinsellik, doğum, ölüm gibi fenomenler mitosların özünü teşkil eder bir anlamda. Cinsiyetlerin oluşumu, cinsiyetlerin oluşma nedenleri ve en genel anlamda cinsellik mitoloji konularının başında gelir (Akmaz, 2014).

Campbell (1972) mitosların evrenselliğine dikkat çekerek, işlevlerinin de kolektif bilinçaltını yansıtmak olduğunu savunur. Buna göre mitoslar insan psikolojisini, hayatını yönlendirdiğini ve yaşantılarını yansıtır. Mitosların insan topluluklarının bilinçaltını yansıtmak için yaratılmış öyküler olduğunu kabul edersek o halde iki yönlü olarak kullanılabilmesi de söylenebilir. İlk yön Campbell'ın da değindiği gibi kolektif bilinçaltını yansıtmak ise ikinci yönünün de bu kolektif bilinçaltını kontrol etmek olduğu düşünülebilir: toplum açısından yeni bir yapıyı oturtmak veya kabul ettirmek için çeşitli mitler yaratılır ve toplumun bu şekilde yeni yapıya uyum sağlaması amaçlanır.

Örneğin Ana Tanrıça kültürünün etkili olduğu anaerik dönemden ataerik döneme geçilirken Hindistan'dan Yunanistan'a, Çin'den Mısır'a, İskandinavya'dan Kenan Diyarı'na deyim yerindeyse dünyanın hemen hemen her bölgesinde büyük değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler ise anlamını en iyi mitolojide bulmaktadır. Anaerik dönemdeki Büyük

Tanrıçaları alt edebilmek yalnızca savaşlarla mümkün olmamıştır, zira toplum bilincinde bu denli önemli yer edinmiş bu tanrıçaların ve dolayısıyla eşitlikçi anaerkil düzenin yenilmesi için toplumun bilinçaltına ve duygu dünyasına da hitap etmek gerekiyordu.

İşte mitoloji tam da bu zamanlarda hayati derecede önemli rol oynamıştır. İnsanlar, tarih boyunca kendi kültürlerini yüceltebilmek için birçok mite başvurmuştur. Zeus'un Titanları ve daha birçok aşağı mitolojiden sayılan ejderha, yılan gibi yaratıkları alt etmesi, İndra'nın Vritra'yı ve aşağı mitolojiden birçok yaratığı yok etmesi gibi mitler bu duruma örnek olarak verilebilir. Bu mitler aracılığıyla dünyanın "kötü", "çirkin", "zararlı" yaratıklardan ve "düşmanlar"dan "temizlenip" "arındırılacağı" ve ataerkil baş tanrının "güvencesi" altında "rahat", "huzurlu" bir yaşam sürüleceği toplumun bilinçaltına yerleştirilmeye çalışılır.

Bu duruma yani anaerkil düzenin yıkılarak yerine ataerkil düzenin inşa edilmesi ve yüceltilmesi olgusuna aksi yönde mitler de tarih boyunca yazılmış/ yaratılmıştır. Bunlara en iyi örnek ödipal kompleksi konu alan mitlerdir. Peki nedir bu ödipal kompleks ve mitlerde nasıl vücut bulmuştur? Bu konuya Freud'un Oidipus Kompleksi kavramını inceleyerek başlamak faydalı olacaktır. Freud'a göre çocuklar fallik dönemlerinde (3-5 yaş arası) karşı cinsten olan ebeveyne karşı bir yakınlık hissederken, kendi cinsinden olan ebeveynden ise deyim yerindeyse kurtulmak istemektedir. Bu dönemde erkek çocuklar ilk aşkları olarak anneyi gördükleri için babaya karşı bir nefret ve dışlama hissederler. Bunun yanı sıra karşı cinsten olan ebeveyne karşı duyduğu yasak aşkın bir sonucu olarak da kendi cinsinden olan ebeveynden korkarlar. İşte bu korku sonucu yaşanan karmaşaya da Ödipal Kompleks/ Ödipal Karmaşa adı verilir. Freud'a göre bu durumun benzeri bir sonuç da ortaya çıkabilmektedir. Buna göre; "Babaya yönelik saldırgan tavır ve anneye yönelik aşkın yumuşak davranışların yanı sıra, babaya karşı yumuşak bir tavır da ortaya çıkmakta, karşıtlarının bastırılmasında kendilerine düşen görevi yerine getirmektedirler" (Freud, 1992, s. 32).

Freud'un Oidipus Kompleksi adını, Sophokles'in Kral Oidipus adlı eserinden almaktadır. Sophokles'in M.Ö. 495- 406 yılları arasında yaşadığı düşünülürse bu kompleksin tarih öncesi dönemlerde de bilindiği rahatlıkla söylenebilir. Öyleyse bu komplekse dayalı mitler üretmekle amaçlanan şey neydi?

Ödipal karmaşa ataerkil toplumlarda lanetlenir, çünkü Oidipus aslında babasını öldürerek ataerkil düzene başkaldırmıştır. Oidipus annesinden ayrılamayacak derecede ona bağlıdır, bu nedenle de ataerkil düzene uymayan bir kişiliktir. O, ataerkil düzenin kahramanlık anlayışına ters düşmektedir. Büyük krallar, şanlı kahramanlar bu konularını elde edebilmek için anneyi bertaraf etmek zorundadırlar. Mitlerde Zeus, İndra

gibi gücün ve ihtişamın tanrılarının anneleri- her ne kadar baş tanrı/ kral olana kadar belli belirsiz görünseler de- bu tanrılar/ krallar gücü ele geçirdikleri andan itibaren, yok sayılırlar. Çünkü annenin yok sayılması ile madde (material- mater- mother= anne) ile olan bağların rahatlıkla yok sayılabileceği ve artık tam bir tanrı konumuna ulaşmış olunabileceği düşünülür.

Nasıl ki Orestes annesini öldürerek ataerkil yapıyı yeniden tesis etmeye çalışır (Aiskhülos, 2010), Oidipus da babasını öldürerek anaerkil yapıyı yeniden kurmaya yönelik bir teşebbüste bulunur. Orestes başarılı olur ve Apollon'un da yardımıyla ataerkil yapıyı (yeniden) kurarken; Oidipus ise başarısız olur ve sürülür.

Bu konu, başta Hint- Avrupalı toplumlar olmak üzere, birçok toplumun mitolojisinde kendine yer bulmuştur. Aşağıda sırasıyla Hint ve Yunan Mitolojilerinde yer alan ödipal kompleks konulu mitlere yer verilecek ve bunlara dair çıkarımlar yapılacaktır. Bunlardan en önemlileri ve en çok bilinenleri Yunan Mitolojisinde Kral Oidipus ve Hint Mitolojisinde Tanrı Gañ eşa ile ilgili olan mitlerdir. Kültür tarihi açısından önemli yer tutan bu iki büyük mite nazaran daha az bilinen ve Sri Lanka mitolojisinde yer alan Sinhabahu başlıklı mit, ödipal kompleksi çok iyi biçimde yansıtmaları açısından, konumuz açısından son derece önemlidir. Bu mit M.S. 5. yüzyılda yazıldığı düşünülen ve Sri Lanka krallarıyla ilgili önemli bilgiler sunan Mahavamsa adlı eserde anlatılır.

Öyleyse konumuza ilk olarak bu komplekse adını vermiş olan Kral Oidipus örneği ile başlayalım.

Kral Oidipus

Labdakos'un oğlu Laios, Thebai'de kraldır. Karısı İokaste bir çocuk doğurur. Tanrı Apollon çocuğun babasını öldüreceğini haber verir. Laios ile karısı böyle korkunç bir felaketten kurtulmak için ayaklarını bağlatıp çocuğu Kithairon dağına attırırlar. Böylelikle ondan kurtulduklarını sanırlar. Dağda sürülerini otlatmakta olan bir çoban çocuğu kurtarır, Korinthos kralı Polybos ile karısı Merope'ye verir; çocukları olmadığı için onu evlat edinirler. Bağlarının etkisiyle ayakları şiştiğinden çocuğa Oidipus adını verirler. Çocuk Korinthos'ta Polybos'un sarayında büyür. Günün birinde bir tartışma sırasında kendisine “uydurma evlat” diye hakaret edildiğinden içine şüpheler düşer, kalkıp Delphoi'ye, Apollon'un kâhinine başvurur. Kâhin ona kimin oğlu olduğunu söylemez, ama babasını öldüreceğini, anasıyla evleneceğini haber verir. O da Polybos ile Merope'nin

sarayından kaçar. Asıl felaketleri işte bundan sonra başlar, çünkü Oidipus anası babası bildiği insanlardan kaçmakla kendini tehlikeden uzaklaştırdığını sanmaktadır. Kithairon bölgesinde, bir üç yol ağzında bir arabaya rastlar. Arabada Thebai kralı, Oidipus'un öz babası Laios vardır. Kral da, yanındaki adamlar da yoldan çekilmesi için Oidipus'a bağırırlar; öfkelenen Oidipus arabaya saldırır, kendisini de hırpaladıkları için elindeki sopayla arabadaki adamı, yanındakileri yere serer, öldürür. Yoluna devam eder, Thebai kapılarına yaklaşır. Sphinks adlı canavar yol üzerinde oturmuş, gelip geçene bilmece sormakta, çözemeyeni parçalamaktadır. Laios'un ölümünden sonra Thebai'yi idare eden ve kraliçe İokaste'nin kardeşi Kreon, kenti canavardan kurtaracak olana Thebai tahtını vaat etmiştir. Oidipus talihini denemek ister; canavar ona bilmeceyi sorar: "Sabahleyin dört, öğleyin iki, akşam üç ayakla yürüyen yaratık hangisidir?" Oidipus da şöyle cevap verir: "İnsandır; çocukluğunda iki eli, iki ayağıyla yürümeye çalışır; büyüdüğü zaman iki ayağıyla yürür; ihtiyarlığında da bir değneğe dayanır." Yenilen canavar hırsından kendini öldürür. Oidipus böylece Thebai tahtına geçer, bilmeden anası kraliçenin kocası olur. Ondan iki erkek (Eteokles, Polyneikes), iki de kız çocuğu dünyaya gelir (Antigone, İsmene). Hiç farkına varmadan, Apollon'un bildirdiği felaketler de gerçekleşmiş olur. Thebai'de çok sevilen, sayılan bir kral hayatı yaşadığını sanır. Çok geçmez, kentte veba, kıtlık baş gösterir. Delphoi'deki kâhine danışır; Laios'u öldürenin Thebai'de yaşadığını, felaketin asıl sebebinin bu olduğunu, onu bulup kentten atmadıkça beladan kurtulamayacaklarını bildirir. Oidipus bu işi kendi üzerine alır, öldüreni araştırmaya başlar. Ne yazık ki, sonunda bütün şüpheler kendi üzerinde toplanır, gerçeği anlar. Duyduğu acının, utancın etkisiyle gözlerini kör eder, yanından ayrılmayan kızı Antigone'nin kılavuzluğunda kentten çıkar, Atina yakınındaki Kolonos kasabasına sığınır. Orada, işlediği korkunç günahların kefareti ödedikten sonra esrarlı bir şekilde dünya yüzünden kaybolur (Sophokles, 2013, s. x-xi)...

Yukarıdaki özetten de anlaşılacağı üzere her ne kadar Oidipus her şeyden habersiz olsa da yaptığı kabul edilemeyecek bir durumdur ve toplum nezdinde en aşağılayıcı şey olarak kabul edilir: baba katli ve anne ile

evlenme. Peki, bu mitte hangisidir en ağır suç, babayı/ kralı öldürmek mi yoksa anne ile olan cinsel birliktelik mi?

İncelemeye Yunan Mitolojisindeki Tanrı Apollon'un kahinlik yetkesini ne şekilde elde ettiğiyle başlayalım. Efsaneye göre Yunan mitolojisinin ataerkil baş tanrısı Zeus ile Leto'dan doğan ve aydınlanmacı ataerkil ussal düzenin temel taşlarından olan tanrı Apollon doğar doğmaz başının üzerinde kuğular uçmaya başladığı için Zeus oğluna kuğuların çektiği araba, bir külah ve bir rebap vererek gidip Yunanistan'da bir tapınak kurmasını buyurur. Çeşitli maceralardan sonra Apollon önce Boiotia'da yer alan Telphusa pınarının başında kurmak ister bilicilik merkezini ancak bu yerin perisinden izin alamaz ve en sonunda Parnassos dağının eteklerinde yer alan ovada bir yer kestirir gözüne! Ancak burada Tanrıça Themis'e adanan ve tanrıçanın kehanet verdiği bir sunak olduğunu ve bu bölgenin Python adlı bir ejderin tehdidi altında olduğunu öğrenir. Uzun uğraşlar sonucunda bir pınar başında Tanrı Apollon, Python adlı ejderi öldürür ve ejderi öldürdüğü yerde önceleri Pytho, sonradan Delphi/ Delphoi adını alan büyük bilicilik merkezini kurar (Erhat, 2007).

Yukarıda kısa özet biçiminde sunulan ve Yunan mitolojisinde önemli bir yer tutan Tanrı Apollon ile ilgili olan mit anaerkil ve ataerkil kültürlerin çatışmasını konu alması bakımından oldukça önemlidir. Bu mitte de görüldüğü gibi Apollon, Yunanistan'a ilk geldiğinde sürekli olarak anaerkil kültürle karşılaşır durur. Mitolojilerde yer alan ejderler, bir yandan kötücül, yıkıcı ve yok edici özelliklerle anılırlarken, diğer yandan Python, Vritra gibi, mitolojilerde kendilerine yer bulan ejderler anaerkil kültür ile yakından ilgilidirler. Yılanlar ve ejderler topraktan doğma olarak nitelendirilirler ve toprak- kadın ilişkisi bağlamında da anaerkil kültürlere yakındırlar. Doğurganlık, verimlilik ve doğum ölüm döngüsüyle yakından ilintilidirler; tüm bunlar yılan- doğa- kadın- anaerkil düzen bağlamında son derece önemli hususlardır.² Bu yüzden yılanlar, ataerkil yapıtlı mitlerde daima savaşılmaları ve yok edilmesi gereken canavarlar olarak betimlenirler. Yunanistan'a gelen 'kahraman tanrı' Apollon hemen işe koyulur ve ilk iş olarak bölge halkını bu canavardan 'kurtarır'. Ataerkil konulu mitlerin ortak özelliği kahramanlık, güç, ihtişam gibi özelliklerdir. Tanrı Apollon da bu mitte 'kahramanca' savaşır ve bölge halkını bu 'kötü' yaratıktan kurtarır. Ayrıca, Hint Avrupalı Baş Tanrı Zeus'un oğlu Apollon'un Yunanistan'a gelişinin kendi düşüncelerini ve inançlarını yaymak için olduğu düşünülür.

Görüldüğü gibi ödipal kompleks temelli bu mitin arka planında ta en başından ataerkil ve anaerkil kültürlerin çatışması konu edilir. Bu çatışmanın toplumun ataerkil düşünceler çerçevesinde ilk şekillenme evresine ve

² Yılanın doğurganlık ve anaerkil düzen ile olan ilişkisi için bkz. Ateş, Mehmet, (2002), *Mitolojiler ve Semboller: "Ana Tanrıça ve Doğurganlık"*, İstanbul: Milenyum Yayınları, 132- 147.

dolayısıyla bebeklik dönemine denk gelmesi ile bireydeki ödipal çatışmanın yaş dönemi gayet uyumludur.

Sonrasında hiçbir şeyden habersiz Oidipus'un trajedisi başlar. Tanrı Apollon'un kehaneti ile kral ve kraliçe çocuğu öldürmek isterler, ancak başaramazlar. Sonunda kehanet gerçekleşir ve Oidipus babasını öldürüp annesi ile evlenir! İki affedilemez günah birden işlemiştir Oidipus: bir yandan babasını öldürüp kurulu düzeni yıkmayı denemiş; öte yandan annesi ile evlenerek "toplumsal ahlak normlarının" dışına çıkmıştır!

Olan bitenden habersiz Oidipus en sonunda yaptıklarının cezasını gözlerini ve vatanını kaybederek öder. Bu trajik sonuç fallik dönemdeki çocukların yaşadıkları korkularla son derece uyumludur. Çocuk bu dönemde babasından hem nefret eder ve onu kıskanır hem de ondan korkar. Bu korkunun kaynağı ise hadım edilme korkusudur. Tam burada, Freud'un, babasına olan korkusunu atlar ile içselleştiren, 5 yaşındaki bir çocuk ile ilgili olan ve Psikanalize damga vuran, ünlü deneyiyle ilgili yaptığı yorumu eklemek istiyorum:

Baba ve anneye olan ilişkisinde, Hans (Freud, 1997, s. 169-306), benim Rüyaların Yorumu ve Cinsel Kuram'da, çocukların anne ve babalarıyla cinsel ilişkileri konusunda öne sürdüğüm her şeyi açık ve seçik doğruluyor. Gerçekten, babasını ortadan kaldırmak isteyen küçük bir Ödipus o. Babasını ortadan kaldırıp, annesiyle baş başa kalmak, onunla yatmak isteyen bir Ödipus (Freud, 1995, s. 115).

Aşağıda yer alan Gañ eşa ile ilgili mit ödipal kompleksi ve bu kompleksin temel korkusu olan hadım edilme korkusunu çok iyi bir biçimde yansıtmaları açısından önemlidir.

Şiva ve Gañ eşa

Pārvaṭī banyo yapmaya gittiği sırada oğluna, kapıya göz kulak olmasını, kimseyi içeri almamasını söyler (bu oğul, Pārvaṭī'nin bedenindeki kirden yaratılmış bir yaratık olabilir). Şiva, Pārvaṭī'nin banyosunun önüne gelir. Oğul onu içeri sokmaz. İkisi de diretirler. Sonunda Şiva oğlanın başını keser. Pārvaṭī çok üzülmeye Şiva'dan, derhal onu iyileştirmesini ister. O da emrindekilere, buldukları ilk canlının başını getirip çocuğun bedenine eklemelerini ister. Bu tek dişli bir fil başıdır. İyileşen Gañ eşa, babası Şiva'dan özür diler. O da onu affeder ve Ganaların başına şef yapar (Kaya, 2003, s. 170).

Baş kesilmesi ve sonrasında çirkinliği takip eden itaat etme güdüsü bunların hepsi birlikte değerlendirildiğinde Gañ eşa ile ilgili bu mitin direkt olarak ödipal kompleksle ilgili olduğu anlaşılır. Gañ eşa'nın- oğlun annesine- Pārvaṭī'ye bağlılığı çok ileri bir düzeydedir. Ancak Şiva/ baba bu durumu kabullenemez ve oğlunu kendisine rakip olarak görerek onu simgesel bir biçimde hadım eder: Şiva, Gañ eşa'nın başını keser ve Pārvaṭī'nin isteği üzerine bu başın yerine çirkin, erotik bir obje konumundaki hortuma sahip fil başını yerleştirir. Bu şekilde onu çirkinliğe mahkum eder ve dolayısıyla sakatlayarak simgesel düzeyde hadım etmiş olur.

Gañ eşa ile ilgili anlatılan bir diğer mit ise kardeşi Skanda ile annelerinin sevgisi için yaptıkları mücadeleyi konu edinen mittir.

Skanda ve Gañ eşa: Çocuk Rekabeti ve Yarış

Bahçede güzel bir mango (amba) vardır. Gañ eşa ve erkek kardeşi Kataragama (Skanda), her ikisi de mangoyu ister. Anneleri tuz denizi etrafında dönerek yarışmalarını söyler. Kataragama denize doğru yola çıkar fakat Gañ eşa mutfaktaki bir tuz kabının etrafında koşar. Gañ eşa mangoyu kazanır ama Kataragama ona vurup dişini kırar (Kaya, 2003, s. 171).

Obeyesekere'ye göre çocukların yarıştığı şey anne sevgisidir ve bunun erotik bağlamda vajina ile de ilgisi vardır ve yazar, Hindistan ve Sri Lanka geleneklerine dayanarak mangonun bilindik bir biçimde vajina simgesi olduğunu hatırlatır. Yine annenin tuz kabının da vajina ile ilgisi olduğunu öne sürer, bunu da James Joyce'un Ölü Deniz adlı eserinde yer alan bir nitelendirmeye dayanarak açıklar: “dünyanın gri batık vajinası!” (Kaya, 2003, s. 185).

Bir diğer nitelendirme ise Gañ eşa'nın şişmanlığı ile ilgilidir. Ataerkil geleneklere göre makbul olan heykelsi güzelliştir. Ancak Gañ eşa şişman ve çirkin olarak betimlenir. Bu yüzden de cinselliği belirsizdir. Şişmanlığı, kırık dişi, hortumu vs. Gañ eşa ile ilgili hemen her şey cinselliği çağrıştıran özelliklere sahiptir. Ancak yazar Gañ eşa'nın şişmanlığını anne sevgisi ile bağdaştırır: “Güney Asya'da ve başka yerlerde anne sevgisinin ifadesi, aşırı beslemektir ve Ganesha da, Uma'nın göz bebeğidir (Kaya, 2003, s. 185).”

Görüldüğü gibi Kral Oidipus ve Gañ eşa ile ilgili anlatılan mitlerin altında yatan yapı çok derindir. Bu mitler üstün körü değerlendirildiğinde ilk anlaşılan taht veya iktidar mücadelesi olacaktır. Bu mitlerin, arka planları derinlemesine irdelendiğinde ise ödipal kompleksin perdelediği anaerkil ve ataerkil kültlerin çatışmasının konu edildiği görülecektir.

Yukarıda Kral Oidipus ve Tanrı Gañ eşa ile ilgili anlatılan mitler genel olarak ödipal kompleks ile ilgili çok bilinen örneklerdir. Bunların yanı sıra Sri Lanka mitolojisinde yer alan Sinhabahu miti de bu kompleks ve sonunda hadım edilme korkusu ile ilgili çok çarpıcı örnekler sunması açısından önemlidir. Ayrıca, yukarıda sunulan iki mittin farklı olarak Sinhabahu mitinde durum biraz farklıdır: bu mitte üstün gelen ve hadım eden oğulken; yenilen ve hadım edilen ise babadır. Dolayısıyla, bu mitte anaerkil kültür, ataerkil kültür ile olan savaşını kazanır ve bir süre daha bu bölgede varlığını sürdürür diyebiliriz.

Aşağıda, Obeyesekere'nin adı geçen eserinde önemli ölçüde yer verdiği, Sinhabahu ile ilgili anlatılan mit özet halinde sunulmuştur:

Sinhabahu

Mahavamsa'ya göre Bengal Kralı'nın kızı doğduğunda, onun hayvanların kralı aslanla evleneceği kehanetinde bulunulmuştu (Mahavamsa 1, 6: 1- 38). Büyüdüğüde prenses “özgür olmanın zevkini tatmak için” evden kaçıp Magadha (Bihar) ülkesine giden kervana katılır. Fakat ormandan geçen bir aslan kervana saldırınca herkes oraya buraya kaçar ancak prenses aslanı takip eder. Aslan onu fark eder ve ona aşık olur. Kız kehaneti hatırlayarak “onu kucaklayıp bacaklarını okşar.” “Bu dokunuşla çılgın bir arzuya kapılan aslan” onu inine götürüp onunla birlikte olur ve sonunda prenses ikizleri doğurur Oğlunun ayak ve elleri aslanınki gibidir ve annesi adını Sinhabahu koyar (aslan bacaklı); kızın adı da Sinhasivali olur. Oğlu büyüyünce, annesine neden böyle aslana benzediğini, babasının garip görüntüsünü ve avlanmaya giderken neden onları hapsettiği inin kapısını hep kapalı tuttuğunu sorar. Buddhist geleneklere göre evlenme yaşı on altıdır ve Sinhabahu şimdi annesi ve kız kardeşine sahip çıkmak üzere babasıyla boy ölçüşme yaşına gelmiştir. Kayadan oluşan mağaranın kapısını güçlü aslan kollarıyla açıp sağ omzuna annesini, sol omzuna da kardeşini alıp mağaradan kaçar. Dışarıya çıkınca örtünmek için ağaç dallarını kullanırlar. Sınırdaki köyün komutanı prensesin dayısının oğludur ve onun kim olduğunu anlatınca komutan onları Vanga Kralı olan babasına götürür. Sonra onunla evlenir ve böylece önceki “yanlış evlilik,” bu kuzenler arası ideal evlilikle düzeltilmiş olur. Bu arada aslan büyük üzüntüsü sonucu hiçbir şey yiyemez ve kırsal bölgeyi talan eder. Oğul onu öldürmek ister fakat anne engeller. Üçüncü sefer oğul annesinin iznini

almadan yola çıkıp aslanın yanına gider. Mahavamsa kayıtları ve çoğu versiyona göre oğul babasını öldüreceğinin bilincindedir. Baba, oğlunu tanır ve babanın oğluna sevgisinin gücüyle, babanın alınına hedeflenen okların yönü değişir. Fakat baba, oğlunun amansız nefretini hissedince sinirlenir ve oğluna duyduğu sevgi kaybolur. Dolayısıyla bu sefer vücudunu hedef alan ok, aslanı öldürür. Oğul babasının kafasını keser ve eve doğru yola çıkar. Eski kral yedi gün önce ölmüştür ancak halk Sinhabahu'yu kralın torunu olarak gördüğünden onu kral seçer. Sinhabahu önce krallığı kabul etse de sonra annesi ve onun kocasına (annesinin kuzeni) devreder ve kardeşi Sinhasivali ile doğduğu ormana giderek Sinhapura (“aslan şehri”) adlı yeni bir krallık kurar. Yani başka bir deyişle, kendisiyle annesinin eşi arasına fiziki bir mesafe koyarak (ilişkiden kaçınır) yeni krallığına yerleşip annesinin yerini tutan kız kardeşiyle evlenir (Kaya, 2003, s. 213-215).

Bu mitteki ödipal kompleks çok net bir biçimde ifadesini bulur. Baba- aslan ve oğul- Sinhabahu arasındaki çekişme bariz biçimde anne sevgisi ile ilgilidir. Sinhabahu'nun, babasının başını kesmesi simgesel hadım etmeye işaret ederken kestiği başı annesine götürmesi ise açık bir güç gösterisidir. Kız kardeşiyle evlenmesi de yine annesine benzediği içindir. Ayrıca Obeyesekere'nin de belirttiği gibi mağara ile rahim arasındaki bağ da çok açıktır: dışarı çıktıklarında üzerlerinde giyecek hiçbir şeyin olmaması yeniden doğumu çağırıştır. Yine Sinhabahu'nun mağaranın kapısındaki koca kayayı kaldırdığı yaşın on altı olması da çok önemlidir. Bu bölgede erkeklerin evlenme yaşının on altı olarak kabul edildiği göz önüne alınırsa bu yaşta kendini ispatlamak istemesi de yine anlamlı olmaktadır. Obeyesekere baba ile aile arasındaki ayrıma ve bağı dikkati çeker:

Buradaki simgesel dışlama, anne ve çocuklar ile babayı ayıran bir işarettir. Bence burada, Batı repertuarındaki tüm mitlerden daha kuvvetli şekilde, ilk başta var olan anne- çocuk bağı ve simbiyoz gösterilmiştir. Baba, ihtiyaçları temin eden olmasına rağmen bir düzeyde dışlanmış fakat başka bir düzeyde, aile düzeyinde, onlara katılmıştır (Kaya, 2003, s. 213-214).

Ödipal kompleksi konu alan bu miti konumuz açısından değerli kılan bir başka özellik ise Sinhabahu'nun ailesinin anaerik bir düzende yaşadıklarına dair yapılan göndermelerdir. Briffault'un anayerli evlilik düzeni ile ilgili açıklamaları önemlidir: “İlkel toplumlarda ve kabilelerde kadın ailesinden ayrılmaz; bunun yerine, erkek evlendiği kadının klanına

katılır ve onlarla birlikte yaşar. Bu anayerli evlilik düzeninde erkeğin aile reisi olması söz konusu değildir (Briffault, 1990, s. 168).”

Buna göre Sinhabahu'nun annesi anaerkil özellikleri temel alan bir toplum düzeninde yaşamaktadır: Annenin birinci evliliği yanlışır çünkü toplumdaki soyut bir biçimde yaşamak zorunda kalmıştır: kendi ailesinden ayrılır ve yasak bir aşkı çağrıştırırcasına toplumdaki tamamen kopuk bir biçimde yalnız başlarına bir mağaraya hapsedilmiş şekilde yaşarlar. İkinci durumda ise Sinhabahu annesini ve kız kardeşini de yanına alarak mağaradan kaçır, hep beraber annesinin dayısının olduğu krallığa giderler. Sonunda annesi ile annesinin dayısının oğlu evlenirler ve önceki yanlış evlilik de böylece düzeltilmiş olur. Sinhabahu ile ilgili anlatılan ve yukarıda alıntılanan mitte yanlış evlilik tabirinin tırnak içine alınarak annenin ilk evliliğinin yanlış olduğunun vurgulanması anayerli evliliklerde klan dışı evlilik kuralının çiğnendiği için olsa gerektir.

Sonunda oğul babasını öldürür ve başını keser. Bu durum Freud'un işaret ettiği gibi, fallik dönem boyunca gelişen ödipal kompleksin artık yenildiğini, dolayısıyla hadım edilme korkusunun üstesinden geldiğini gösterir. Freud ödipal kompleksin yenilmesini ve sonucunu şöyle özetler: “Erkek çocuğu annesini arzulamaya, rakip gördüğü babanın yerini almaya iten Oidipos kompleksi doğal olarak fallus evresi boyunca gelişir. Fakat hadımlaştırılma korkusu, Oidipos kompleksinin yitişine neden olur ki, daha normal bir durumda büsbütün silinir. Onun yerini sert bir benüstü alır (Freude, 1994, s. 139).”

Bu durumun Kral Oidipus ve Gañ eşa ile ilgili anlatılan ve yukarıda özet halinde sunulan mitlerin tam tersi bir bakış açısıyla işlendiği görülmektedir. Kral Oidipus eserin sonunda gözlerini ve vatanını kaybederek büyük yıkımlarla cezalandırılırken; Gañ eşa ise diyetini başıyla öder. Ancak tam tersi bir şekilde Sinhabahu babasını cezalandırır ve üstün gelir. Bu durum da Yunan ve Hint toplumlarına nazaran Sri Lanka toplumunun- en azından mitin ilk olarak anlatıldığı dönemlerde- anaerkil bir toplum yapısına sahip olduğunu ve yukarıda alıntılanan Sinhabahu mitinden de anlaşılacağı üzere bu düzeni yani anaerkil toplum yapısını koruduğunu düşündürür.

SONUÇ

Bu çalışmada, mitlerin toplumların kültür tarihlerine olan etkileri, ödipal kompleks konulu mitler aracılığıyla ortaya konmaya çalışıldı. Hint mitolojisinden Gañ eşa, Yunan mitolojisinden Kral Oidipus ve Sri Lanka mitolojisinden Sinhabahu ile ilgili mitler ele alınıp incelendi. Bu konu araştırıldıkça, bu kompleks ile ilgili mitler yaratmanın yalnızca belli bir topluma ait belirleyici bir özellik olmadığı, aksine farklı kültürlerden ve dünyanın farklı bölgelerinden birçok toplumun ortak noktalarından biri

olduğu görülecektir. Ayrıca bu çalışmada, ödipal kompleks ile ilgili mitlerin altında yatan yapının anaerkil ve ataerkil olarak nitelendirilen kùltlerin çatışması olduğu ortaya konmaya çalışıldı.

KAYNAKÇA

Aiskhülos. (2010). *Eski Yunan Tragedyaları 11 Oresteia: Agamemnon, Adak Sunucular, Eumenidler*. (Yılma Onay, Çev.). İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

Akmaç, G. (2014). Şiva ve Dionysos: Hint ve Yunan Mitolojilerinde Doğa ile Kültür Bütünlüğü. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ateş, M. (2002). *Mitolojiler ve Semboller: "Ana Tanrıça ve Doğurganlık"*. İstanbul: Milenyum Yayınları.

Briffault, R. 1990. *Analar*. (Şemsa Yeğın, Çev.). İstanbul: Payel Yayınları.

Campbell, J. (1972). *Myths to Live By*. New York: Penguin Press.

Erhat, A. (2007). *Mitoloji Sözlüğü*. (15. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Freud, S. (1992). *Endişe*. (Leylâ Özcengiz, Çev.). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Freud, S. (1994). *Psikanaliz Üzerine*. (A. Avni Öneş, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Kaya, K. (2003). *Hint Mitolojisi Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Malinowski, B. (1996). *Magie, Wissenschaft und Religion*. Frankfurt: Fischer Verlag.

Obeyesekere, G. (2011). *Kültürün İşleyişi: Psikanaliz ve Antropolojide Sembolik Dönüşüm*. (Jale Ergelen, Çev.). İstanbul: Doruk Yayınları.

Rosenberg, D. (2000). *Dünya Mitolojisi*. Ankara: İmge Yayınları.

Sophokles. (2013). *Kral Oidipus*. (Bedrettin Tuncel, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.